Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali
Aoka guvohnoma № 323759 ISSN: 3060-4818

O‘ZBEKISTONDA RAQAMLI MOLIYAVIY XIZMATLARNI RIVOJLANTIRISH VA ULARNING IQTISODIY SAMARADORLIGI

Rahmonova Yulduz Sharafitdinovna
SamISI PhD, v.b.dotsent
Tel: +998-97-446-03-60
raxmanova_yulduz@mail.ru
UDK: 657.1:332.7-047:32(575.1)
ORCID: 0009-0008-9676-2216
Yarashov Jonibek Sevdiyor o‘g‘li
Samarqand Iqtisodiyot va Servis Instituti
“Xalqaro iqtisodiy munosabatlar fakulteti” talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada O‘zbekistonda raqamli moliyaviy xizmatlarning rivojlanishi va uning iqtisodiy samaradorligi 2020–2026-yillarning 1-yanvar holatidagi Markaziy bank ma’lumotlari asosida tahlil qilindi. Bank kartalari, to‘lov terminallari, bankomat va infokiosklar sonining dinamikasi, o‘sish sur’atlari va infratuzilma yuklamasi hisoblandi. Natijalar bank kartalari soni 20,5 mln dan 68,3 mlngacha, ya’ni 3,3 baravar oshganini, terminallar soni esa atigi 9,8 foizga ko‘payganini ko‘rsatdi. Bu naqd pulsiz to‘lovlar QR-kod, NFC va mobil ilovalar orqali kengayayotganini bildiradi. Maqola oxirida kiberxavfsizlik, raqamli savodxonlik va kichik biznes uchun to‘lov xizmatlarini rivojlantirishga oid takliflar berildi.

Kalit so‘zlar: raqamli moliyaviy xizmatlar, fintex, bank kartalari, elektron to‘lovlar, naqd pulsiz hisob-kitoblar, moliyaviy inklyuziya, kichik biznes, kiberxavfsizlik

Kirish

Raqamli moliyaviy xizmatlar, ya’ni bank kartalari, mobil bank, elektron hamyonlar, QR-to‘lovlar va masofaviy xizmatlar tranzaksiya xarajatlarini kamaytirish hamda moliyaviy xizmatlardan foydalanishni kengaytirishning asosiy vositasiga aylandi. Yangi O‘zbekistonning 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan taraqqiyot strategiyasida ham raqamlashtirish jarayonlarini jadallashtirish ustuvor vazifa sifatida belgilangan[1]. Markaziy bank hisobotiga ko‘ra, 2025-yilda xizmatlar sohasi 14,7 foizga o‘sgan, eng yuqori o‘sish moliyaviy xizmatlarda (24,6 foiz) kuzatilgan va bu moliyaviy texnologiyalar, onlayn-banking hamda raqamli to‘lov vositalarining rivojlanishi bilan izohlangan[2].

Biroq o‘sish sifatini baholash uchun kartalar sonini sanashning o‘zi yetarli emas. Maqolaning maqsadi 2020–2026-yillarda raqamli to‘lov infratuzilmasi qanday o‘zgargani va bu o‘zgarish iqtisodiy samaradorlikka qanday ta’sir qilayotganini aniqlash hamda amaliy takliflar berishdir.

Ilmiy adabiyotlar sharhi

Arner, Barberis va Buckley fintex rivojini uch davrga bo‘ladi: 1866–1987-yillardagi FinTech 1.0, 1987–2008-yillardagi FinTech 2.0 va 2008-yildan keyingi yangi davr. Ularning fikricha, yangi davr moliyaviy mahsulotning o‘zi bilan emas, uni kim yetkazib berishi bilan farqlanadi, shu sababli ortiqcha erta yoki qattiq tartibga solish maqsadga muvofiq emas[3]. Zetzsche, Buckley, Arner va Barberis esa yirik

[1] O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi farmoni. URL: https://lex.uz/docs/-5841063

[2] O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Yillik hisobot 2025. Toshkent, 2026. 9-b. URL: https://cbu.uz/upload/medialibrary/964/07iq5gf3vjv0vw7636kvcccbudz35jdm/Yillik-hisobot-2025.pdf

[3] Arner D.W., Barberis J., Buckley R.P. The Evolution of FinTech: A New Post-Crisis Paradigm? // Georgetown Journal of International Law. 2016. Vol. 47, No. 4. URL: https://ssrn.com/abstract=2676553

texnologik kompaniyalar ma’lumotlarga asoslangan moliya bozoriga kirganda yangi tartibga solish muammolari paydo bo‘lishini ko‘rsatgan[4]. Bu ikki ish huquqiy-institutsional yondashuvga tayanadi.

Demirgüç-Kunt, Klapper, Singer va Ansar Global Findex 2021 ma’lumotlari asosida jahonda hisob raqamiga ega kattalar ulushi 2011–2021-yillarda 51 foizdan 76 foizgacha oshganini hamda pandemiya davrida raqamli to‘lovlar kengayganini ko‘rsatgan[5]. Allen, Demirgüç-Kunt, Klapper va Martinez Peria 123 mamlakat ma’lumotlari bo‘yicha moliyaviy inklyuziya hisob xarajati past, moliyaviy vositachilarga yaqin, huquqiy himoya kuchli va siyosiy barqaror muhitda yuqori bo‘lishini aniqlagan[6]. Townsend esa Tailand misolida moliyaviy institutlar va siyosat o‘sish, tengsizlik va qashshoqlikka ta’sirini makro va mikro darajada baholagan[7].

Solishtirganda, Arner va Zetzsche ishlari tartibga solish va xatarlarga, Demirgüç-Kunt va Allen ishlari foydalanish to‘siqlariga, Townsend ishi esa ta’sirni miqdoriy baholashga yo‘naltirilgan. Ularning umumiy jihati shuki, raqamli moliyaning samarasi institutsional muhitga bog‘liq deb hisoblanadi. O‘zbekiston uchun bu qarashlar foydali: xarajat to‘sig‘iga oid xulosalar to‘lov xizmatlari komissiyasini aholidan emas, mablag‘ oluvchilardan undirish tartibiga mos keladi. Shu bilan birga, mavjud tadqiqotlar uchta jihatda qo‘shimcha tahlil talab qiladi: kartalar soni emas, ulardan faol foydalanishni o‘lchash; hududlar va kichik biznes kesimi; kiberxavfsizlik xatarlarining aholi ishonchiga ta’siri.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot Markaziy bankning har yil 1-yanvar holatidagi ma’lumotlariga asoslanadi. 2020-yil uchun Markaziy bankning rasmiy sahifasi[8], 2021–2022-yillar uchun Markaziy bank ma’lumotlari asosida tuzilgan grafiklar[9], 2023–2026-yillar uchun esa Markaziy bank ma’lumotlari sifatida e’lon qilingan raqamlar[10][11][12] va yillik hisobot[13] ishlatildi. 2021–2022-yillar va 2024-yil terminal hamda

---

[4]Zetzsche D.A., Buckley R.P., Arner D.W., Barberis J.N. From FinTech to TechFin: The Regulatory Challenges of Data-Driven Finance // New York University Journal of Law & Business. 2018. Vol. 14. P. 393

[5]Demirgüç-Kunt A., Klapper L., Singer D., Ansar S. The Global Findex Database 2021: Financial Inclusion, Digital Payments, and Resilience in the Age of COVID-19. Washington, DC: World Bank, 2022. URL: https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1897-4

[6]Allen F., Demirgüç-Kunt A., Klapper L., Martinez Peria M.S. The foundations of financial inclusion: Understanding ownership and use of formal accounts // Journal of Financial Intermediation. 2016. Vol. 27. P. 1–30. URL: https://doi.org/10.1016/j.jfi.2015.12.003

[7]Townsend R.M. Financial Systems in Developing Economies: Growth, Inequality and Policy Evaluation in Thailand. Oxford: Oxford University Press, 2011. URL: https://web.mit.edu/townsend-thai/books/financialsystems.shtml

[8]O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Bank kartalari asosida banklararo chakana to‘lov tizimlari. URL: https://cbu.uz/uz/payment-systems/interbank-calculations/

[9]G‘ulomova N.F., Janaydarova K.A., Sulaymonova A.B. Tijorat banklarda fintechning rivojlanish tendensiyasi (O‘zbekistonda faoliyat yuritayotgan banklar misolida) // Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil. 2024, oktabr. 57–59-b. URL: https://sci-p.uz/index.php/eitt/article/download/1693/1559/3093

[10]Kursiv Uzbekistan. O‘zbekistonda bank kartalari soni 68 milliondan oshdi. 09.02.2026. URL: https://uz.kursiv.media/uz/2026-02-09/ozbekistonda-bank-kartalari-soni-68-milliondan-oshdi/amp/

[11]Daryo. O‘zbekistonda muomaladagi bank kartalari soni keskin oshdi. 08.02.2026. URL: https://daryo.uz/2026/02/08/ozbekistonda-muomaladagi-bank-kartalari-soni-keskin-oshdi/

[12]Kursiv Uzbekistan. O‘zbekistonda plastik kartalar soni 46,2 million donaga yetdi. 01.04.2024. URL: https://uz.kursiv.media/uz/2024-04-01/ozbekistonda-plastik-kartalar-soni-462-million-donaga-yetdi/amp/

bankomat raqamlari ikkilamchi manbalardan olingani sababli ular Excel faylida alohida belgilangan. 1.01.2023 holatiga terminal va bankomat soni topilmadi, shuning uchun u kiritilmadi. 2026-yil ustuni 2025-yil yakunini bildiradi. Yillik o‘sish sur’ati $g_t = (X_t / X_{t-1} - 1) \times 100$, o‘rtacha yillik o‘sish esa CAGR = ((X2026 / X2020)^(1/6) – 1) × 100 formulasi bilan hisoblandi. Infratuzilma yuklamasi sifatida kartalar sonining terminallar soniga nisbati olindi. Hisob-kitoblar Excelda formulalar orqali bajarildi.

Tahlil va natijalar

1-jadval.

O‘zbekistonda raqamli to‘lov infratuzilmasi ko‘rsatkichlari, 1-yanvar holatiga, 2020–2026-yillar

Ko‘rsatkich	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Bank kartalari, mln dona	20,5	25,8	27,1	34,2	46,2	62,0	68,3
Yillik o‘sish sur’ati, %	–	25,4	5,2	26,2	35,1	34,2	10,1
To‘lov terminallari, ming dona	392,4	438,4	433,4	–	429,3	426,2	430,8
Bankomat va infokiosklar, ming dona	9,2	11,8	12,9	–	26,6	29,9	40,1
Kartalar soni / terminal, dona	52,4	58,8	62,5	–	107,6	145,5	158,5

Jadvalga ko‘ra, 2020–2026-yillarda muomaladagi bank kartalari soni 3,3 baravar oshdi, o‘rtacha yillik o‘sish 22,2 foizni tashkil etdi. Eng yuqori o‘sish 2024-yilda (35,1 foiz) va 2025-yilda (34,2 foiz) kuzatildi. Markaziy bank hisobotida ham 2023-yilda kartalar soni 46,2 mln ga yetib, oldingi yilga nisbatan 35 foizga oshgani qayd etilgan[14].

1-rasm. Muomaladagi bank kartalari soni, 2020–2026-yillar, mln dona

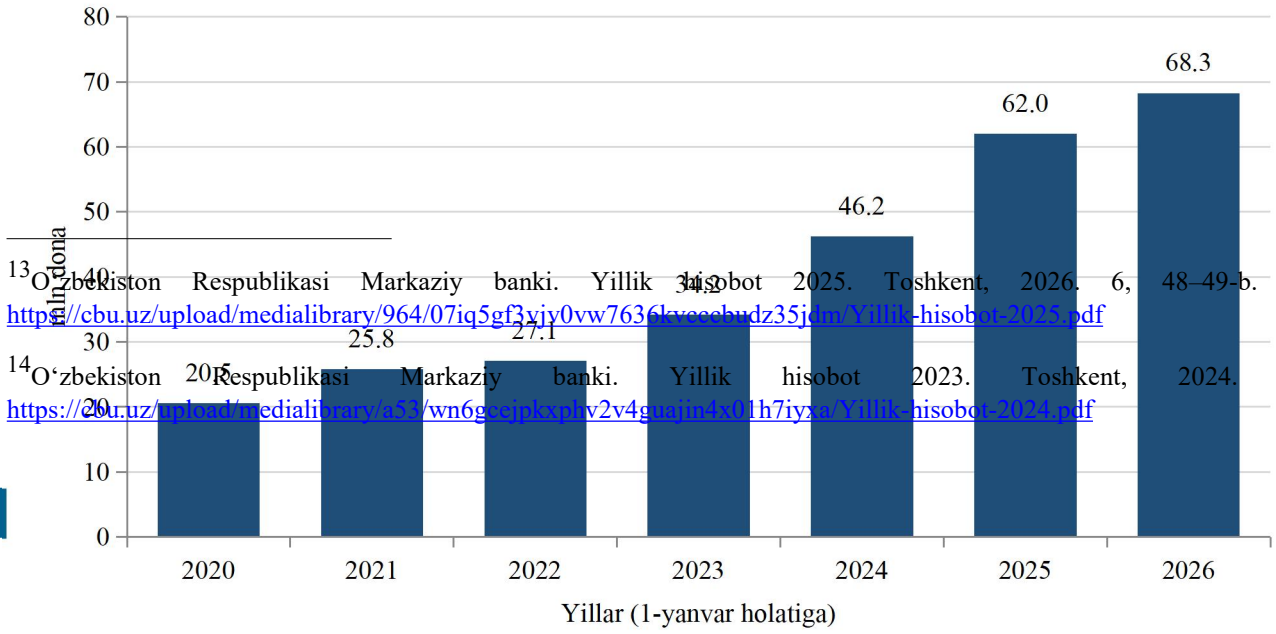

[13] O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Yillik hisobot 2025. Toshkent, 2026. 6, 48–49-b. URL: https://cbu.uz/upload/medialibrary/964/07iq5gf3yjy0vw7636kvcccbudz35jdm/Yillik-hisobot-2025.pdf

[14] O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Yillik hisobot 2023. Toshkent, 2024. URL: https://cbu.uz/upload/medialibrary/a53/wn6gcejpkxphv2v4guajin4x01h7iyxa/Yillik-hisobot-2024.pdf

Terminallar soni esa deyarli o‘zgarmadi: 392,4 mingdan 2021-yilda 438,4 minggacha oshib, 2026-yilda 430,8 mingga tushdi, ya’ni 2020-yilga nisbatan atigi 9,8 foiz ko‘p. Bankomat va infokiosklar 9,2 mingdan 40,1 minggacha, ya’ni 4,4 baravar ko‘paydi va faqat 2025-yilning o‘zida 34 foizga oshdi. Natijada bitta terminalga to‘g‘ri keladigan kartalar soni 52 tadan 158 taga, ya’ni 3 baravar ko‘paydi. Bu terminal tarmog‘ining o‘zi emas, boshqa kanallar o‘sayotganini ko‘rsatadi: 2025-yilda mobil ilovalar orqali jismoniy shaxslarning onlayn operatsiyalari 1,6 baravar oshib 645,6 trln so‘mga yetdi, QR-kodlar soni 139 mingga yaqin bo‘ldi, NFC orqali to‘lovlar 61,1 trln so‘mni tashkil etdi[15].

Iqtisodiy samaradorlik nuqtai nazaridan eng muhim natija — naqd pulga bo‘lgan ehtiyojning kamayishi. 2025-yilda terminallar orqali qabul qilingan to‘lovlar 460,3 trln so‘mga yetgan bo‘lsa, bankomatlar orqali operatsiyalar hajmi 344 trln so‘mni tashkil etdi. Bu terminal to‘lovlari naqd yechishdan 1,34 baravar ko‘pligini bildiradi (muallif hisob-kitobi). Bank kartalariga tushgan mablag‘larni naqdlashtirish darajasi ham 2024-yildagi 21,8 foizdan 2025-yilda 18,7 foizga pasaydi[16]. Tranzaksiya xarajatlari bo‘yicha ham natija bor: vositachilik haqini aholidan emas, mablag‘ oluvchilardan undirish tartibi tufayli 2025-yilda 106,5 mln dan ortiq to‘lov bo‘yicha taxminan 261,7 mlrd so‘m komissiya aholi zimmasiga tushmadi. Yuridik shaxslar uchun Tezkor to‘lovlar tizimi orqali 61 mln tranzaksiya (1 390 trln so‘m) o‘tkazilib, to‘lov hujjatlarining 95 foizi masofadan bajarildi[17].

2-rasm. Bank kartalari sonining yillik o‘sish sur’ati, 2021–2026-yillar, %

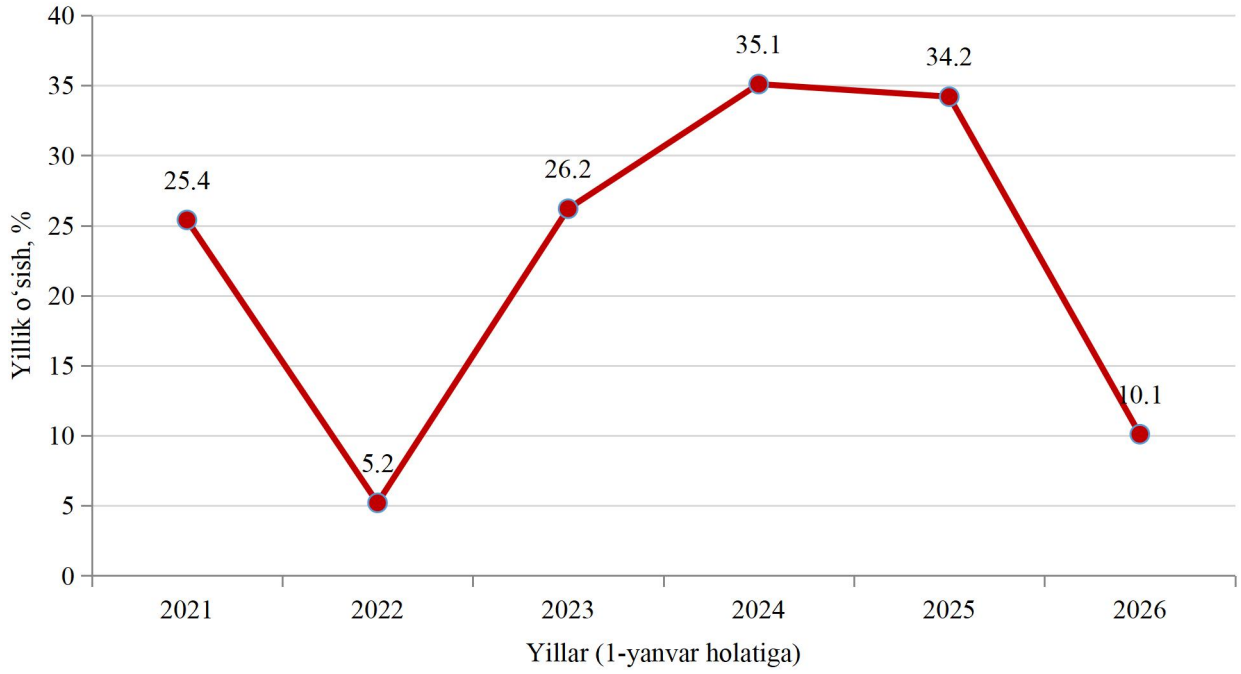

2-diagrammada o‘sish sur’ati 2024–2025-yillarda yuqori bo‘lgani, 2026-yilga kelib esa 10,1 foizgacha sekinlashgani ko‘rinadi. Ommaviy axborot vositalarida bunga Markaziy bankning 2025-yil yanvaridan bir mijozga 20 tagacha karta ochishni cheklashi ham ta’sir qilgan bo‘lishi mumkinligi qayd

[15]Xuddi shu manba (Markaziy bank. Yillik hisobot 2025), 48–49-b.

[16]Xuddi shu manba (Markaziy bank. Yillik hisobot 2025), 6, 48-b.

[17]Xuddi shu manba (Markaziy bank. Yillik hisobot 2025), 47-b.

etilgan[18]. Bu muhim xulosaga olib keladi: kartalar soni foydalanuvchilar soniga teng emas, shu sababli u moliyaviy inklyuziyani yuqori ko‘rsatishi mumkin.

Kichik biznes uchun raqamli xizmatlar imkoniyatni kengaytirmoqda. 2025-yilda mikro, kichik va o‘rta biznesga ajratilgan kreditlar 131 trln so‘mga yetib, 42 foizga oshdi, faktoring xizmatlarining 46 foizi (4,4 trln so‘m) raqamli shaklda ko‘rsatildi[19]. QR-kod va Tap-to-phone kabi xizmatlar tadbirkorga terminal sotib olmasdan to‘lov qabul qilish imkonini beradi. Lekin nechta kichik korxona bu xizmatlardan haqiqatda foydalanayotgani bo‘yicha rasmiy ma’lumot topilmadi, bu esa yuqorida aytilgan ma’lumot bo‘shlig‘ini tasdiqlaydi.

Muammolar ham mavjud. Birinchidan, kiberxavfsizlik: Markaziy bank 2025-yilda moliyaviy firibgarlikning oldini olish choralarini kuchaytirgan va jismoniy shaxslarga ochilgan kartalarni Bank depozitorlarining milliy axborot bazasida hisobga olishni yo‘lga qo‘ygan[20], biroq firibgarlik hajmi bo‘yicha ochiq tahliliy ma’lumot yetarli emas. Ikkinchidan, raqamli savodxonlikni o‘lchaydigan ko‘rsatkich yo‘q. Uchinchidan, hududiy va jinsiy kesimdagi faol foydalanish ma’lumotlari e’lon qilinmaydi. Raqamli to‘lovlar davlat to‘lovlarini ham shaffof qilishi mumkin: Global Findex ma’lumotlariga ko‘ra, ijtimoiy dasturlar mablag‘ni to‘g‘ridan-to‘g‘ri telefonga o‘tkazib, yo‘qotish va kechikishni kamaytiradi[21].

Xulosa va takliflar

Tahlil shuni ko‘rsatdiki, 2020–2026-yillarda O‘zbekistonda raqamli moliyaviy xizmatlar asosan kartalar va bankomatlar, so‘nggi yillarda esa mobil ilovalar, QR va NFC hisobiga kengaydi. Terminallar sonining deyarli o‘zgarmasligi va naqdlashtirish darajasining pasayishi iqtisodiy samaradorlik oshayotganidan dalolat beradi. Shu bilan birga, kartalar sonining o‘sishi sekinlashmoqda va foydalanuvchilar sifatini o‘lchash zarur. Quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

Birinchidan, faol foydalanish ko‘rsatkichlarini joriy etish: oyiga kamida bitta tranzaksiya qilgan noyob foydalanuvchilar sonini hudud va jins kesimida har yili Markaziy bank hisobotida e’lon qilish. Bu kartalar sonidan ko‘ra aniq inklyuziya o‘lchovini beradi.

Ikkinchidan, kichik biznes uchun terminal o‘rniga QR va Tap-to-phone xizmatlarini kengaytirish: terminallar soni 2020-yildan beri atigi 9,8 foizga o‘sgani sababli, mikrobiznesga arzon qabul qilish yechimlari va shaffof komissiya tarifini joriy etish maqsadga muvofiq.

Uchinchidan, kiberxavfsizlik: banklar va to‘lov tashkilotlari o‘rtasida shubhali operatsiyalar bo‘yicha real vaqtda ma’lumot almashinuvini yo‘lga qo‘yish hamda firibgarlik statistikasini yillik ochiq e’lon qilish.

To‘rtinchidan, raqamli moliyaviy savodxonlik dasturlarini mahalla, maktab va kollejlar orqali yo‘lga qo‘yish va natijasini Global Findex uslubidagi so‘rovnoma bilan o‘lchash.

Beshinchidan, ma’lumotlar sifatini oshirish: to‘lov infratuzilmasi bo‘yicha 2020-yildan boshlab yagona metodologiya asosidagi chorak va yillik seriyalarni Markaziy bank saytida bir joyda e’lon qilish. Bu tadqiqotlarda uchragan ma’lumot bo‘shliqlarini (masalan, 1.01.2023 holati) bartaraf etadi.

---

[18]UzA. Muomaladagi bank kartalari yillik o‘sishi sekinlashdi. URL: https://uza.uz/oz/posts/muomaladagi-bank-kartalari-yillik-osishi-sekinlashdi_818725

[19]Xuddi shu manba (Markaziy bank. Yillik hisobot 2025), 6, 34-b.

[20]Xuddi shu manba (Markaziy bank. Yillik hisobot 2025), 7–8, 44-b.

[21]Demirgüç-Kunt A., Klapper L., Singer D., Ansar S. The Global Findex Database 2021 ... Washington, DC: World Bank, 2022 (Executive Summary). URL: http://documents.worldbank.org/curated/en/099914407072216240

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son farmoni. https://lex.uz/docs/-5841063
2. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Yillik hisobot 2025. Toshkent, 2026. https://cbu.uz/upload/medialibrary/964/07iq5gf3vjv0vw7636kvcccbudz35jdm/Yillik-hisobot-2025.pdf
3. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Yillik hisobot 2023. Toshkent, 2024. https://cbu.uz/upload/medialibrary/a53/wn6gcejpkxphv2v4guajin4x01h7iyxa/Yillik-hisobot-2024.pdf
4. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Bank kartalari asosida banklararo chakana to‘lov tizimlari. https://cbu.uz/uz/payment-systems/interbank-calculations/
5. Arner D.W., Barberis J., Buckley R.P. The Evolution of FinTech: A New Post-Crisis Paradigm? Georgetown Journal of International Law, 2016, 47(4). https://ssrn.com/abstract=2676553
6. Zetzsche D.A., Buckley R.P., Arner D.W., Barberis J.N. From FinTech to TechFin: The Regulatory Challenges of Data-Driven Finance. NYU Journal of Law & Business, 2018, 14, 393.
7. Demirgüç-Kunt A., Klapper L., Singer D., Ansar S. The Global Findex Database 2021. World Bank, 2022. https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1897-4
8. Allen F., Demirgüç-Kunt A., Klapper L., Martinez Peria M.S. The foundations of financial inclusion. Journal of Financial Intermediation, 2016, 27, 1–30. https://doi.org/10.1016/j.jfi.2015.12.003
9. Townsend R.M. Financial Systems in Developing Economies. Oxford University Press, 2011. https://web.mit.edu/townsend-thai/books/financialsystems.shtml
10. G‘ulomova N.F., Janaydarova K.A., Sulaymonova A.B. Tijorat banklarda fintechning rivojlanish tendensiyasi. Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil, 2024, oktabr. https://sci-p.uz/index.php/eitt/article/download/1693/1559/3093
11. Kursiv Uzbekistan, 09.02.2026. https://uz.kursiv.media/uz/2026-02-09/ozbekistonda-bank-kartalari-soni-68-milliondan-oshdi/amp/
12. Daryo, 08.02.2026. https://daryo.uz/2026/02/08/ozbekistonda-muomaladagi-bank-kartalari-soni-keskin-oshdi/
13. Kursiv Uzbekistan, 01.04.2024. https://uz.kursiv.media/uz/2024-04-01/ozbekistonda-plastik-kartalar-soni-462-million-donaga-yetdi/amp/
14. UzA. Muomaladagi bank kartalari yillik o‘sishi sekinlashdi. https://uza.uz/oz/posts/muomaladagi-bank-kartalari-yillik-osishi-sekinlashdi_818725